

bleek opvallend aanwezig, zodat men kan stellen dat het primaat van de Groninger Richting in de destijds theologische verhoudingen in Friesland niet leidde tot een ostentatief verzet van deze modernen tegen het Evangelische gedachtengoed. Dat sommigen van hen te Groningen hadden gestudeerd mag hierin meespelen; overtuigender is het volgende. Uit het onderzoek bleek dat de strijd tussen de 'Groningers' en deze modernen over het wonder toch minder fundamenteel was dan men misschien zou verwachten. Na 1864 – toen werd Hofstede de Groot evenknie Muurling aanhanger van het modernisme – hielden 'Groningers' en modernen van 'Onze Krans' er jegens dit gewichtige punt min of meer verwante ideeën op na. Verassend is ook dat een voorman van de modernen als de Leidenaar J.H. Scholten zich hierin moeiteloos bleek te kunnen voegen.⁹⁵ Hoe de invloed van deze Friese modernen doorwerkte in de geschiedenis van de NPB is geen doel van onderzoek geweest. Men mag aannemen dat deze, naast de reeds gememoreerde oorzaken,⁹⁶ ook door de regionale oorsprong en het Groningse 'accent' snel afnam. Illustratief hiervoor is de plaats die deze theologen verwierven in het belangrijkste gremium van de Bond, te weten het hoofdbestuur. Alleen Carpentier Altling komen we daar even tegen, en wel in het jaar 1871, als secretaris.

Noten

- 1 Dit herdenkingsfeest wordt zowel in 1995 als in 1996 gevierd. Op 15 juli 1870 kwamen te Utrecht vooral theologen bij elkaar. Ruim een jaar later, 31 oktober 1871, was ook het lekenelement sterk vertegenwoordigd. Toen werd tevens een definitief hoofdbestuur gekozen.
- 2 P.J.C. Korver, '125 jaar NPB: kerk of vereniging?', in: *Balans in beweging. Contouren van een vrijzinnige geloofsgemeenschap*, Zwolle 1996. 1-22. 6.
- 3 J.F. Corstius, *Het Witte Kruis of de Protestantenbond in Nederland*, Dokkum 1871. 7, 8. Jan Frederik Corstius, geboren 19 oktober 1819 te Hoogezand, overleden 27 november 1888 St. Anna bij Nijmegen. Pred. te Zijdewind. Venhuizen (NH) 1848; Oude-Niedorp 1848; Heerenveen 1854; Huissen 1882; Oirschot 1885. Huwde te Amsterdam op 16 maart 1848 Geerte Langeveld, geb. 18 april 1822, overl. 6 januari 1886, dr. van Teunis Langeveld en Sara Vermooten. Zie Ned. Patr. 8 (1917) 113.
- 4 A.J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795*, Kampen 1974, 218, 219. Otto J. de Jong, *Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Nijkerk 1978 (2e druk), 349, 368.
- 5 Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk*, 218.
- 6 Bevestigd aldaar op 16 december 1900. Na 40 dienstjaren in 1913 met emeritaat. Zoon van J. Hooykaas Herderscheê (1822-1886) en diens opvolger als algemeen secretaris van de Evangelische Maatschappij (1886). Het werk van Herderscheê droeg de titel *De Modern-Godsdienstige richting in Nederland*, Amsterdam 1904. Het oordeel van P.H. Hugenholtz Jr. over het boek in: *Indrukken en Herinneringen*, Amsterdam 1904. 5-noot.
- 7 Oprichtingsdatum: 21 september 1854. Zie: J.W. Oudendag, 'De 'Provinciale Vereeniging van de Vrienden der Waarheid'. Een réveil-beweging in Friesland', [scriptie MO-B Geschiedenis] Leeuwarden 1976.
- 8 H. Meyboom, *De Nederlandsche Protestantenbond van 1870-1920*, Groningen 1921. K.H. Boersema, 'Rede uitgesproken te Utrecht den 28sten October 1930, ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van den Bond', in: *Jaarboek van de Nederlandsche Protestantenbond*, [z.p.] 1931. 37-65. G.D. Boerlage, *De Nederlandsche Protestantenbond*, 's-Gravenhage 1954.
- 9 Meyboom, *NPB*, 4; Boersema, 'Rede', 38; Boerlage, 2. Drs. R. Klooster te Jorwerd (Fr.) was zo vriendelijk mij erop te attenderen dat in de jaren negentig B.W. Colenbrander de naam 'Dokkumer Krans' ook al heeft gebruikt. Zie diens *Beknopte Geschiedenis van het Christendom*, II, Zutphen 1894, 279. Colenbrander was overigens géén lid van de DK.
- 10 *Handelingen van de 46-ste Algemeene vergadering van den Nederlandschen Protestantenbond gehouden te Groningen, 23, 24 en 25 October 1916*, 7.
- 11 A.A.H. Hoytink, *1870/1970, 100 jaar NPB*, Bilt-hoven 1970, 7.
- 12 'Feestelijke Dienst op zondag 1 november 1970 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de afdeling 's-Gravenhage van de Nederlandse